

KS. ANDRZEJ RUTKOWSKI

LITURGIA WYRAZEM WIARY I POBOŻNOŚCI NA PRZYKŁADZIE UROCZYSTOŚCI WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY

To oczywiste, że poszczególne uroczystości, święta, wspomnienia czy okresy roku liturgicznego stanowią poprzez liturgię wyraz wiary i pobożności. Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny należy jednak do tego typu uroczystości, które spełniają tę funkcję w sposób szczególny, zwłaszcza dla znawcy i badacza liturgii¹ Dzieje się tak przede wszystkim z uwagi na brak wzmianek o Wniebowzięciu w Nowym Testamencie oraz na fakt, że przez wieki nie było ono dogmatem wiary, lecz stało się nim dopiero w XX stuleciu, za ledwie przed pięćdziesięciu pięciu laty² Na ile ogłoszenie dogmatu wiary w 1950 r. zmieniło oblicze uroczystości? W jaki sposób uroczystość ta odpowiada znanemu adagium: *Legem credendi statuat lex supplicandi* („Kościół tak wierzy, jak się modli, i tak się modli, jak wierzy”)?

1. OD OKOŁO 1450 LAT

Tysiąc czterysta pięćdziesiąt – tyle z górą lat najprawdopodobniej liczy sobie obecnie uroczystość Wniebowzięcia NMP w swoich najstarszych formach. Nie wnikając w dyskusje specjalistów na temat ostatniego miejsca po-

Ks. dr ANDRZEJ RUTKOWSKI – adiunkt Katedry Teologii Liturgii KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; e-mail: andrut@kul.lublin.pl

¹ J. J. Kopeć. *Marienfeste-Andachten und religiöse Praktiken in Polen im 19. und 20. Jahrhundert bis zum 2. Vatikanischen Konzil*. W: *De cultu mariano saeculis XIX-XX. Acta Congressus Mariologici-Mariani Internationalis in sanctuario mariano Kevelaer (Germania) anno 1987 celebrati*. T. 6. Cz. 2. Roma 1991 s. 390-391.

² Jan Paweł II. *Maryja wzorem świętości* (1 XI 2000), 5. „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 22:2001 nr 3 s. 22.

bytu na ziemi Najświętszej Maryi Panny oraz kolebki samej uroczystości Wniebowzięcia i jej związku z najstarszymi uroczystościami maryjnymi, należy stwierdzić, że obchód ten pojawił się w kilku miejscach niemal równocześnie. Ślady z V i VI wieku prowadzą najczęściej do kościoła w Getsemani w samej Jerozolimie oraz do lokalnych kościołów na terenie Galii i Hiszpanii. Odrzuca się obecnie tezę, jakoby obchód ten najwcześniej zaistniał w kościele zwanym Kathisma, położonym przy drodze z Jerozolimy do Betlejem³ Nadto uroczystość Wniebowzięcia NMP może stanowić maryjny odpowiednik *dies natalis*, tj. wspomnień męczenników w dzień ich śmierci, które obchodzono w Kościele już od II wieku. Oczywiste znaczenie tej uroczystości dla liturgii i jej miejsca w życiu Kościoła posiada upowszechnienie następnie obchodu na Wschodzie, wprowadzenie tam do kalendarza państwowego oraz ostateczne przeniesienie na Zachód. Działo się to na przestrzeni VI i VII wieku. Bardzo ważne kryterium stanowią także zapisy o uroczystości w księgach liturgicznych z powyższych okresów⁴ Pierwsze ślady tej celebracji nie rozstrzygają jednak do końca, jaki był jej termin i charakter.

2. TERMIN UROCZYŚCOCI

Termin uroczystości – 15 sierpnia – nie zmienił się ani po ogłoszeniu dogmatu, ani po II Soborze Watykańskim. Najprawdopodobniej liczy sobie tyle lat, ile sama celebracja najstarszych uroczystości maryjnych, głównie Bożego Macierzyństwa NMP. Dzień 15 sierpnia zbiegał się także z rocznicą dedykacji wspomnianego już kościoła zwanego Kathisma. Termin ten obowiązywał również podczas przejścia obchodu ze Wschodu na Zachód. Wydaje się, że jego symbolika posiada nadal co najmniej dwa znamiona. W roku liturgicznym jest już po okresie wielkanocnym i uroczystości Zesłania Ducha Świętego, a przed świętem Narodzenia NMP (8 września). W ten sposób maryjny roczny cykl zamyka się, aby rozpocząć się jakby na nowo. Drugie znamię to fakt, że w połowie sierpnia w naszym obszarze klimatycznym swoje owoce wydała już znacząca część przyrody, a lato zdaje się przeobrażać w jesień⁵ Wśród plonów ziemi i pracy ludzkich rąk znajduje się także

³ J. J. K o p e ć. *Bogarodzica w kulturze polskiej XVI wieku*. Lublin 1997 s. 84-85.

⁴ J. P a s c h e r. *Das Liturgische Jahr*. Regensburg 1963 s. 630-631; J. S r o k a. *Liturgiczny kult Maryi wniebowziętej*. „Salvatoris Mater” 2:2000 nr 4 s. 131-132.

⁵ P. P a r s c h. *Rok liturgiczny*. T. 3. Poznań 1958 s. 412.

zboże na chleb codzienny. Uroczystość Wniebowzięcia stanowi tym samym od około X wieku dobrą okazję, aby je pobłogosławić⁶ Obecnie uczestnicy liturgii z bukietami kłosów zbóż, ziół i kwiatów w rękach słyszą wówczas następujące słowa modlitwy do Boga: „Gdy będziemy schodzić z tego świata, niech nas, niosących pełne naręcza dobrych czynów, przedstawi Tobie Najświętsza Dziewica Wniebowzięta, najdoskonalszy owoc tej ziemi, abyśmy zasłużyli na przyjęcie do Twojego domu [...]”⁷

Nie należy jednak zapominać, że termin 15 sierpnia nie był jedyną datą celebracji tej uroczystości. Na Zachodzie w wielu Kościołach lokalnych obchodzono ją 18 stycznia w związku z misterium okresu Narodzenia i Objawienia Pańskiego oraz Bożego Macierzyństwa Maryi, a dodatkowa uroczystość w dniu 15 sierpnia sprawiała nawet niekiedy wrażenie drugorzędnej. Styczniowy termin znany był głównie w Galii i Hiszpanii w VI wieku⁸ W Aleksandrii w tym samym czasie w dniu 16 stycznia obchodzono dzień śmierci i pogrzebu Maryi, a pod datą 9 sierpnia jej chwalebne zmartwychwstanie⁹

3. ZNAMIONA UROCZYSTOŚCI

W historii zwykło się wyodrębnić dwie grupy nazw uroczystości. Na Wschodzie były to głównie „Zaśnięcie”, „Odpocznienie”, „Natale” Tymczasem jako „Przejście” oraz „Wniebowzięcie” obchodził je Zachód. Zainteresować mogą ponadto dwie tendencje. Pierwsza to cześć dla Wniebowziętej przy okazji innych uroczystości maryjnych, a zwłaszcza Bożego Macierzyństwa Maryi (*Theotokos*) i jej stopniowe usamodzielnianie się, a druga to obchód całkowicie odrębny od samego początku. W Polsce i kilku innych krajach nazwa „Matka Boża Zielna” nawiązuje do terminu uroczystości oraz wspomnianego już błogosławieństwa ziół w tym dniu. Dla przeżywania podczas liturgii prawdy o Wniebowzięciu przez wieki swoje znaczenie mają ponadto fakty, że już na przełomie VII i VIII wieku uroczystość wzbogaciła się o uroczystą procesję, od IX wieku posiadała oktawę, a od XII wieku poprze-

⁶ J. J. K o p e ć. *Błogosławieństwo ziół, kwiatów w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny*. „Roczniki Teologiczne” 45: 1998 z. 8 s. 394-395.

⁷ *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Cz. 2. Katowice 1994 s. 288.

⁸ K o p e ć. *Bogarodzica* s. 85; S r o k a, jw. s. 132.

⁹ J. D r o z d. *Maryja w roku kościelnym*. Kraków 1983 s. 72.

dzał ją post wigilijny. Do naszych czasów zachowała się jedynie odrębna Msza wigilijna wieczorem w przeddzień uroczystości. Od 1954 r. wprowadzono wspomnienie NMP Królowej, bliskie idei wniebowzięcia, które od 1969 r. obchodzi się osiem dni po tejże uroczystości, tj. 22 sierpnia. Przede wszystkim jednak szereg zmian w tekstach liturgicznych tej uroczystości wprowadzono w przeddzień ogłoszenia dogmatu, 31 października 1950 r., dekretem ówczesnej Kongregacji Obrzędów. W Polsce zmiany te zostały zatwierdzone 2 marca 1951 r. Tym samym ogłoszenie dogmatu było zapowiedzią innowacji w liturgii Wniebowzięcia po II Soborze Watykańskim. Po tymże soborze szereg spośród wspomnianych innowacji jedynie zaakceptowano¹⁰

3.1. Czym było i jest wniebowzięcie?

Liturgia odpowiada na pytanie o istotę wniebowzięcia. Należy przyznać, że było to tak naprawdę możliwe dopiero po ogłoszeniu dogmatu¹¹ Przedtem uroczystość posiadała wiele rysów wspólnych z innymi obchodami maryjnymi. Wprowadzono, a następnie zachowano po II Soborze Watykańskim nową modlitwę mszalną (kolektę) ze słowami: „Boże, Ty wzięłeś do niebieskiej chwały ciało i duszę Niepokalanej Dziewicy Maryi” Poprzednia mówiła jedynie o wstawiennictwie NMP. Do brewiarza, a następnie do Godziny czytań w Liturgii Godzin wszedł także centralny fragment Konstytucji apostolskiej Piusa XII *Munificentissimus Deus* („Najszczodroblwszy Bóg”) ze stwierdzeniem: „święte i chwalebne jest ciało Dziewicy Maryi” Po ogłoszeniu dogmatu włączono ponadto do Liturgii Godzin homilie św. Jana Damasceńskiego († ok. 750), broniące prawdy o wniebowzięciu NMP z duszą i ciałem, oraz homilie św. Piotra Kanizjusza († 1597) na ten temat¹² Należy jednak również podkreślić, że liczne teksty liturgiczne w Polsce już przed Soborem Trydenckim (1563 r.), bardziej dobitnie wyrażały prawdę o wniebowzięciu NMP z duszą i ciałem niż współczesne jej rzymskie tendencje liturgiczne¹³

¹⁰ J. Bogunowski. *Misterium paschalne w roku liturgicznym*. Kraków 1997 s. 161-162; Sroka, jw. s. 132.

¹¹ H.-J. Schulz. *Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny – Uwagi historyczno-liturgiczne*. W: *Cześć Maryi dzisiaj. Propozycje pastoralne*. Red. W. Beinert. Warszawa 1992 s. 163.

¹² Parsch, jw. s. 413.

¹³ Kopeć. *Bogarodzica* s. 94.

3.2. Wniebowzięcie NMP jako konsekwencja zmartwychwstania Chrystusa

Po 1950 r. w liturgii uroczystości Wniebowzięcia rozwinęła się tematyka zmartwychwstania. Najpierw pojawiły się fragmenty o zmartwychwstaniu w ówczesnej modlitwie brewiarzowej jako jedno z czytań *Officium lectionis* (1 Kor 15, 20-26. 53-57)¹⁴ Wyjątki te wybrano następnie po II Soborze Watykańskim jako drugie czytanie dla Mszy wigilijnej (1 Kor 15, 54-57) oraz Mszy w dzień (1 Kor 15, 20-26). Zasadnicza ich myśl to słowa: „W Chrystusie wszyscy będą ożywieni, lecz każdy według własnej kolejności. Chrystus jako pierwszy, potem ci, co należą do Chrystusa, w czasie Jego przyjścia” (1 Kor 15, 22-23). Tym samym liturgia upatruje w nich Wniebowzięcie NMP jako następstwo i owoc zmartwychwstania Chrystusa oraz jako zwycięstwo nad śmiercią (por. 1 Kor 15, 55) i wspólnotę z Chrystusem Królem w Jego Królestwie (por. 1 Kor 15, 24-25)¹⁵ Po zastosowaniu tych tekstów w liturgii mszalnej po II Soborze Watykańskim nie zabrakło także odpowiednich fragmentów biblijnych na ich miejsce w odnowionej Liturgii Godzin (Ef 1, 16 – 2, 10). Koronnym stwierdzeniem tychże czytań wydają się być słowa: „Bóg posadził nas z Chrystusem na wyżynach niebieskich” (por. Ef 2, 6). Niczym pierwsze okruchy paschalnej tematyki Wniebowzięcia podczas Mszy świętej po r. 1950 jawi się także prośba w Modlitwie pokorniej o udział w chwale zmartwychwstania¹⁶ Niektóre antyfony Liturgii Godzin już po II Soborze Watykańskim mówią ponadto o wniebowzięciu Maryi jako następstwie wniebowstąpienia Chrystusa¹⁷ Przypomina się, jak to w 1989 r., zaraz po przywróceniu uroczystości Wniebowzięcia NMP jako dnia wolnego od pracy w Polsce, prezenter TVP powiedział: „Dziś uroczystość Wniebowstąpienia Najświętszej Maryi Panny” Popełnił błąd czy nie?

Jest wreszcie jeszcze jeden znamieny fakt. Otóż podczas celebracji Wigilii Paschalnej w noc Zmartwychwstania Pańskiego uroczysty śpiew Orędzia wielkanocnego rozpoczynają słowa: „Weselcie się już, zastępy aniołów w niebie”¹⁸ Wiele podobieństwa w nich do śpiewu przed Ewangelią uroczystości Wniebowzięcia NMP zarówno przed ogłoszeniem dogmatu, jak

¹⁴ Pascher, jw. s. 633.

¹⁵ Sroka, jw. s. 137.

¹⁶ Drozd, jw. s. 73.

¹⁷ *Liturgia Godzin*. T. 4. Poznań 1988 s. 1065.

¹⁸ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*. Poznań 1986 s. 155.

i po jego ogłoszeniu: „Maryja została wzięta do nieba, radują się zastępy aniołów”¹⁹ A może Wniebowzięcie nazywać Zmartwychwstaniem NMP?

3.3. Wniebowzięta wizerunkiem Kościoła w chwale

Uroczystość Wniebowzięcia NMP posiada swoje oblicze eklezjologiczne (por. KL 103; KK 68)²⁰ Kto wie, czy nie jest ono pierwszorzędnym znaczeniowo dla dialogu z przeciwnikami wiary we wniebowzięcie?²¹ Po II Soborze Watykańskim w sposób uroczysty oddaje je wprowadzona specjalna prefacja, czyli pierwsza część Modlitwy eucharystycznej, wypowiedzana tuż przed konsekracją chleba i wina. Jest to prefacja o Wniebowzięciu NMP, a w niej słowa: „Dzisiaj została wzięta do nieba Bogurodzica Dziewica, Ona pierwsza osiągnęła zbawienie i stała się wizerunkiem Kościoła w chwale, a dla pielgrzymującego ludu źródłem pociechy i znakiem nadziei”²² Przedtem korzystano z prefacji wspólnej o NMP. Myśli te stanowią również inspirację dla wspomnianej już odnowionej celebracji błogosławieństwa ziół i kwiatów.

3.4. Wielki Znak na niebie – Niewiasta obleczona w słońce (Ap 12, 1)

Myśl tę wprowadzono w 1950 r. Przedtem Msza w dzień uroczystości Wniebowzięcia NMP rozpoczynała się ogólnym wezwaniem uczestników do świątecznej radości. Wraz z ogłoszeniem dogmatu wezwanie to zastąpiono antyfoną na wejście: „Wielki znak ukazał się na niebie: Niewiasta obleczona w słońce i księżyc pod Jej stopami, a na Jej głowie wieniec z gwiazd dwunastu” (Ap 12, 1). Po II Soborze Watykańskim rozbudowano tę myśl poprzez jej wprowadzenie do I czytania Mszy w dzień uroczystości. Dzięki temu w miejsce dawnych wezwań jedynie do oddawania czci Wniebowziętej oraz biblijnych porównań typologicznych współczesny uczestnik liturgii znajduje się w zgoła nowej sytuacji. Nie wnikając w dyskusje specjalistów, na ile fragment ten należy interpretować eklezjologicznie, a na ile maryjnie, można

¹⁹ *Lekcjonarz mszalny*. T. 6: *Czytania w Mszach o świętych*. Poznań 2004² s. 274.

²⁰ P a w e ł VI. *Adhortacja apostolska „Marialis cultus” o należyтым kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny* (2 II 1974), 6d. W: „*Błogosławić mnie będą*” Red. S. C. Napiórkowski. Lublin 1990 s. 18-19.

²¹ T. S i u d y. *Eschatologiczna ikona Kościoła*. „*Salvatoris Mater*” 2:2000 nr 4 s. 53-54.

²² *Mszal rzymski* s. 228*-229*

zauważyć, że pada sugestywny obraz²³ Przemawia on nawet do małego dziecka: „Niewiasta obleczona w słońce i księżyc pod jej stopami, a na jej głowie wieniec z gwiazd dwunastu” Jest to już medytacja i ogląd chwały Wniebowziętej. Eklezjologiczna interpretacja tego fragmentu nie ujmuje w niczym jego wymowy maryjnej, lecz wręcz przeciwnie, dopełnia ją i pogłębia ideę Wniebowzięcia jako wizerunku Kościoła w chwale²⁴ Dodatkowo po II Soborze Watykańskim uderza inspiracja tegoż fragmentu biblijnego w hymnie Jutrznii i II Nieszporów uroczystości²⁵

3.5. „Stoi Królowa po Twojej prawicy”

To refren psalmu responsoryjnego obecnej Mszy w dzień uroczystości (Ps 45(44), 7 i 10. 11-12. 14-15)²⁶, sugestywny obraz dla wyobraźni uczestnika liturgii oraz wspólnotowa medytacja nad słowami I czytania. Jest on bliski wizji „Niewiasty” i należy zauważyć, że tym obrazem posługiwała się uroczystość Wniebowzięcia już przed ogłoszeniem dogmatu. Za sprawą psalmu 45(44) i 44(43) łączono ze sobą obrazy Wniebowziętej jako „Królowej” oraz „Oblubienicy Króla”, a samo wniebowzięcie wyobrażano sobie jako wejście Maryi do godowej komnaty królewskiej i śpiewano: „Córa królewska wchodzi pełna chwały [...] w szacie wzorzystej prowadzają do Króla, za nią przywodzą do Ciebie dziewice jej drużny” (por. Ps 45(44), 14-15). Ten oblubieńczy związek Maryi z Bogiem w misterium Jej wniebowzięcia oddawały w liturgii także przed 1950 r. teksty, w których jawiła się ona jako Stolica Mądrości Bożej (por. Syr 24, 11-20. 23-31). Inne czytania, liczne antyfony i responsoria dawnego brewiarza już od czasów wczesnośredniowiecznych miały głównie formę poetyckich porównań. Nadprzyrodzone piękno i wdzięk Wniebowziętej zdaje się w tych formułach stanowić synonim Jej chwały (por. np. Pnp 4, 1; 2, 2; 4, 10-13. 15; Prz 31, 29-31, Ps 87, 7). Dodatkowo obrazy te po raz kolejny korelowały z błogosławieństwem zbóż, ziół i kwiatów, gdy jedna z antyfon nazywała Maryję „kwiatem pól i lilią dolin” (por. Pnp 2, 1)²⁷ Nie brakuje poetyckich ujęć także po II Soborze Watykań-

²³ G. V o s s. *Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny – Wprowadzenie medytacyjne*. W: *Cześć Maryi* s. 173-175; S r o k a, jw. s. 141-142.

²⁴ S. H a r ę z g a. *Podstawy biblijne wniebowzięcia Maryi w Nowym Testamencie*. „*Salvatoris Mater*” 2:2000 nr 4 s. 37-39.

²⁵ *Liturgia Godzin* t. 4 s. 1072, 1075.

²⁶ *Lekcjonarz mszalny* s. 272.

²⁷ K o p e ć. *Bogarodzica* s. 91-92, 102.

skim, np. w słowach antyfony do kantyku Zachariasza w Jutrznii na uroczystość Wniebowzięcia: „Piękna i pełna blasku jesteś Maryjo, jak jutrzienka wznosisz się do nieba”²⁸ Nie dorównuje ona już jednak w ekspresji analogicznej antyfonie przed 1950 r.: „Któraż to jest, która idzie jak zorza powstająca, piękna jak księżyc, wybrana jak słońce, ogromna jak wojska uszykowane porządnie” (por. Pnp 6, 10)²⁹

3.6. „Wyrusza z Panem arka Jego chwały”

Równie sugestywnym obrazem, lecz po raz pierwszy wprowadzonym dopiero po II Soborze Watykańskim do wieczornej Mszy wigilijnej, jest I czytanie jak to za czasów króla Dawida nastąpiło przeniesienie wprowadzeniu Arki Przymierza z Jearim do Jerozolimy (1 Krm 15, 3-4. 15-16; 16, 1-2)³⁰ Tematykę tę kontynuuje następnie psalm responsoryjny powyższej Mszy z refrenem: „Wyrusza z Panem Arka Jego chwały” (Ps 132 (131), 6-7. 9-10. 13-14)³¹ Kluczową perspektywą zarówno czytania, jak psalmu responsoryjnego dla misterium Wniebowzięcia w liturgii wydaje się być sam gest przeniesienia Arki Przymierza z miejsca tymczasowego na miejsce dla niej ostateczne. Liturgiczna akomodacja nie tylko z okazji tej uroczystości, odnosi do Najświętszej Maryi Panny odnosi także samą Arkę Przymierza oraz związek Maryi z misterium słowa Bożego³²

Ten związek życia Maryi na ziemi z misterium słowa Bożego znajdował niegdyś swoje odzwierciedlenie również w samym czytaniu ewangelicznym. Do 1950 r. jako Ewangelię podczas Mszy w dzień uroczystości odczytywano fragment o gościnie Chrystusa u Marty, Marii i Łazarza (Łk 10, 38-42). Na Wschodzie jest tak do dzisiaj. Oczywiście, że owa Maria to nie Najświętsza Maryja Panna, lecz – jak się wydaje – do prawdy o wniebowzięciu i życiu wiecznym Maryi akomodowano wówczas słowa Chrystusa: „Maria obrała najlepszą część, której nie będzie pozbawiona” (Łk 10, 42)³³ Nie należy się temu dziwić, bo dodatkowo fragment ten jako pochwała dla słuchania słowa Bożego harmonizował z Ewangelią Mszy wigilijnej uroczystości

²⁸ *Liturgia godzin* t. 4 s. 1073.

²⁹ Parsch, jw. s. 413-414.

³⁰ Boguniowski, jw. s. 163.

³¹ *Lekcjonarz mszalny* s. 270.

³² A. Tronina. *Assumpta. Typologia Arki Przymierza*. „Salvatoris Mater” 2:2000 nr 4 s. 13; Sroka, jw. s. 137-138.

³³ Pascher, jw. s. 635.

Wniebowzięcia. Chrystus w odpowiedzi na okrzyk kobiety z tłumu: „Błogosławione łono, które cię nosiło i piersi, które ssaleś” (Łk 11, 27) mówi: „Błogosławieni ci, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je” (Łk 11, 28)³⁴ Ewangelia we Mszy wigilijnej pozostała zarówno po ogłoszeniu dogmatu, jak i po II Soborze Watykańskim³⁵

3.7. Wniebowzięcie jako wywyższenie NMP

Proklamacji jakiej Ewangelii należałoby się spodziewać w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny? Wraz z ogłoszeniem dogmatu dokonano w tym względzie zmiany. Od tamtej pory jest to fragment o nawiedzeniu krewnej Elżbiety przez Maryję (Łk 1, 39-56)³⁶ Przesadą są poglądy, jakoby zapowiedzią i aluzją do wniebowzięcia były słowa: „Maryja [...] poszła z pośpiechem w góry” (Łk 1, 39). Należy jednak zauważyć, że całą tę scenę można odczytywać w kontekście stwierdzenia: „Bóg wywyższa pokornych” (por. Łk 1, 52). Tym samym Wniebowzięcie jawi się jako wywyższenie Maryi za jej pokorę. Dla liturgii swoistą zapowiedź Wniebowzięcia stanowią także słowa: „Oto bowiem odtąd błogosławić mnie będą wszystkie pokolenia” (Łk 1, 48)³⁷ Wraz z fragmentem: „Gdyż wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny” (Łk 1, 49) rozbrzmiewają one następnie podczas procesji komunijnej. Odpowiada to ogólnej zasadzie – jak przy okazji wielu innych obchodów liturgicznych – że uczcie eucharystycznej towarzyszą słowa z Ewangelii danego dnia dla uwydatnienia związku liturgii słowa i Eucharystii. Słowa te składają się ponadto na antyfonę do kantyku Maryi w I Nieszporach uroczystości oraz inspirują prośby błagalne³⁸ Odrębne znaczenie ma również już sam teocentryczny, doksologiczny i podniosły charakter hymnu *Wielbi dusza moja Pana*. Stanowi on kulminacyjną część codziennej modlitwy liturgicznej podczas Nieszporów oraz na równi z hymnem *Ciebie Boga wystawiamy* towarzyszy najbardziej uroczystym chwilom w życiu Kościoła³⁹ Dzięki temu charakteru takiego nabiera także i nasza uroczystość. Do przeżywania uroczystości Wniebowzięcia NMP jako nad-

³⁴ Sroka, jw. s. 137.

³⁵ Drozd, jw. s. 75.

³⁶ Voss, jw. s. 168-169; Haręzga, jw. s. 31-32.

³⁷ Sroka, jw. s. 137.

³⁸ *Liturgia Godzin* t. 4 s. 1066.

³⁹ Jan Paweł II. *Encyklika „Redemptoris Mater” o błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła* (25 III 1987), 35. W: *Matka Odkupiciela*. Red. S. C. Napiórkowski. Lublin 1993 s. 40.

zwyczajnego wyniesienia Maryi przez Boga przyczyniło się, wraz z ogłoszeniem dogmatu, również nowe I czytanie podczas Mszy w dzień, odnoszące się do bohaterkiej Judyty, a w jego centrum słowa: „Błogosławiona jesteś, córko przez Boga Najwyższego, pomiędzy wszystkich niewiast na ziemi [...] Niech to sprawi tobie Bóg, abyś była wywyższona na wieki [...] Tyś wywyższaniem Jeruzalem” (Jdt 13, 18-20; 15, 9)⁴⁰ Nie zachowało się ono jednak po II Soborze Watykańskim i ustąpiło miejsca wspomnianemu już czytaniu z Księgi Apokalipsy. Przed 1950 r. do idei Wniebowzięcia jako wywyższenia Maryi ponad chóry aniołów nawiązywały przede wszystkim antyfony i responsoria ówczesnego brewiarza (por. Ps 57, 6)⁴¹

3.8. Wniebowzięcie konsekwencją Bożego Macierzyństwa i Niepokalanego Poczęcia NMP

Aż do naszych czasów centralne uroczystości maryjne w roku liturgicznym tworzą triadę. Należą do niej: Niepokalane Poczęcie NMP (8 grudnia), Bożej Rodzicielki Maryi (1 stycznia) oraz Wniebowzięcie NMP. Wszystkie one są tak zwanymi uroczystościami nakazanymi, które zobowiązują wiernych do udziału we Mszy świętej oraz powinny być dniami wolnymi od pracy (por. KPK 1246 § I)⁴² Zarówno przed 1950 r., po ogłoszeniu dogmatu oraz po II Soborze Watykańskim pojawiają się w liturgii Wniebowzięcia liczne odniesienia do Bożego Macierzyństwa i Niepokalanego Poczęcia NMP. Odpowiada to idei, że stanowią one podstawę do wiary we Wniebowzięcie Maryi, a zarazem, że to ostatnie jest ich naturalną konsekwencją⁴³ Świadczy o tym wspomniana już Ewangelia Mszy wigilijnej ze słowami: „Błogosławione łono, które Cię nosiło, i piersi, które ssałeś” (Łk 11, 27)⁴⁴ Wydaje się to odpowiadać również tezie, że wprowadzenie uroczystości Wniebowzięcia było następstwem realizacji orzeczenia Soboru w Efezie o Bożym Macierzyństwie NMP (431 r.). Wraz z ogłoszeniem dogmatu w 1950 r. o związkach Wniebowzięcia i Niepokalanego Poczęcia świadczy jednak przede wszystkim wprowadzenie fragmentu Protoewangelii: „Wprowadzam nieprzyjaźń między Ciebie a niewiastę, pomiędzy potomstwo twoje,

⁴⁰ Boguniowski, jw. s. 162; Sroka, jw. s. 142.

⁴¹ Pascher, jw. s. 631.

⁴² M. Gatterer. *Annus liturgicus cum introductione in disciplinam liturgicam*. Oeniponte 1925⁴ s. 148-149, 368.

⁴³ Sroka, jw. s. 135.

⁴⁴ Haręzga, jw. s. 32-34.

a potomstwo jej” (Rdz 3, 15) jako ówczesnej antyfony podczas ofiarowania oraz w czytaniach *Officium lectionis*⁴⁵ Przed 1950 r. uroczystość Wniebowzięcia zdają się w tym względzie ukazywać także responsoria brewiarzowe, gdy stwierdzają: „Boża Rodzicielka otwarła ponownie bramy raj”⁴⁶ Wreszcie połączeniu w liturgii różnych przywilejów Maryi z Jej Wniebowzięciem odpowiada obecnie zastosowanie czytania biblijnego podczas I Nieszporów: „Bóg, tych, których przeznaczył, tych też powołał, a których powołał tych też usprawiedliwił, a których usprawiedliwił, tych też obdarzył chwałą” (Rz 8, 30)⁴⁷

*

Powyższe analizy prowadzą do kilku wniosków:

1. Można zaryzykować stwierdzenie, że nie ma podstaw, aby aż nadto przeceniać znaczenie i wagę proklamacji w 1950 r. Wniebowzięcia NMP dogmatem wiary dla sposobu i idei przeżywania stosownej uroczystości oraz praktyk pobożności w Kościele od 1450 lat. Wymownym faktem była nobilitacja czy wręcz zaprowadzenie paschalnego oblicza uroczystości, lecz nie wydaje się, aby Wniebowzięcie jako konsekwencja zmartwychwstania Chrystusa Pana było pierwszorzędną przesłanką dla samego dogmatu. Tym samym należy uznać, może wciąż za mało docenianą, ogromną rolę uroczystości Wniebowzięcia na drodze Kościoła do ogłoszenia tegoż dogmatu.

2. Wiara i pobożność Kościoła oraz ich ekspresja poprzez uroczystość Wniebowzięcia NMP odznaczają się kilkoma charakterystycznymi znamionami. Można mówić, że wiarę tę i pobożność w szczególny sposób cechuje ich intuicja, fantazja, wyobraźnia, spontaniczność, a zarazem konkret, konsekwencja itp. Jest to wiara i pobożność paschalna. Funkcjonuje również dramaturgia tej wiary i pobożności choćby poprzez symbolikę praktyk pobożności. Poprzez odpowiednie treści uroczystości i ich medytacyjną formę przekazu wiara ta i pobożność stają się także medytacyjnymi. Tym samym można mówić, że jest to wiara i pobożność integralna. To prawda, że pojęcia te mogą wydawać się zbyt poetyckie, a nawet niejasne, lecz dla katechezy, duszpasterstwa czy wychowania rodzinnego bez wątpienia stanowią aktualne postulaty w służbie wiary i pobożności. Ponadto uroczystość Wniebowzięcia NMP zdaje się uczyć maryjnej eklezjologii i zarazem eklezjalnej mariologii.

⁴⁵ Parsch, jw. s. 413, 415.

⁴⁶ Kopeć. *Bogarodzica* s. 97.

⁴⁷ *Liturgia Godzin* t. 4 s. 1066.

3. Apostolstwo wiary i pobożności w uroczystości Wniebowzięcia NMP zyskuje także sprzymierzeńca dla formacji chrześcijańskiej przeciw konsumpcyjnej postawie życia oraz często bezmyślnej eksploatacji przyrody. Uroczystość Wniebowzięcia NMP to również rodzaj promocji godności zarówno ducha, jak i ciała człowieka oraz odpowiedniej proporcji w ich wartościowaniu.

BIBLIOGRAFIA

- K o p e ć J. J.: Uwarunkowania historyczno-kulturowe czci Bogurodzicy w polskiej religijności. W: Religijność ludowa. Ciągłość i zmiana. Red. W. Piwowarski. Wrocław 1983 s. 21-62.
- Elementy maryjne w polskiej pobożności ludowej. „Ateneum Kapłańskie” 111 1988 s. 29-43.
- Maryjność kultury polskiej. W: Żeby nie ustala wiara. Red. J. Homerski i in. Lublin 1989 s. 479-510.
- K r ó l i k o w s k i J. Wniebowzięcie Bogurodzicy Maryi a chrześcijańska perspektywa eschatologiczna. „Salvatoris Mater” 2:2000 nr 4 s. 107-123.
- K u m a l a J.: Maryja znakiem nadziei i pociechy. „Salvatoris Mater” 2:2000 nr 4 s. 59-106.
- S r o k a J.: Obecność Maryi w odnowionym roku liturgicznym. W: Mszał księgą życia chrześcijańskiego. Red. B. Nadolski. Poznań 1986 s. 141-155.
- S t r u ś A.: Legenda, tradycja i historia o Zaśnięciu i Wniebowzięciu NMP „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 37:1984 s. 127-139.

LITURGY AS AN EXPRESSION OF FAITH AND PIETY ON THE EXAMPLE OF THE FEAST OF THE ASSUMPTION OF THE BLESSED VIRGIN MARY

Summary

The article is focused on the following thematic groups: the 1450 years of the Feast of the Assumption (1); the symbolism of the day it is celebrated on in the liturgical year (2); and the direct features of the Feast (3). These features include: the Assumption as taking the Virgin Mary to heaven with her body and soul (3.1); the Assumption as a consequence of Christ's Resurrection (3.2), the Virgin Mary as the image of the Church in glory (3.3); the Assumption as elevation of Mary (3.7) and the Assumption as a consequence of the Divine Motherhood and the Immaculate Conception (3.8). The remaining features of the Feast are suggestive images in its liturgy: the Great Sign in the sky — the Woman Clothed in the Sun (3.4); “the Queen stands on your right” (3.5); and “the ark of His glory sets off with the Lord” (3.6). In this way this feast may become an expression of the intuition of faith and piety, of the features' fantasy, imagination, spontaneity, and at the same time of a concrete and a consequence, of dramaturgy or meditative character of Marian ecclesiology and of ecclesiological Mariology. Nothing points to overestimating the significance of declaring the Assumption a dogma of faith in 1950 just because of the form and the contents of the celebration.

Słowa kluczowe: Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny, Zaśnięcie Najświętszej Maryi Panny, Matka Boża Zielna, *Munificentissimus Deus* (konstytucja apostolska Piusa XII), św. Jan Damasceński, św. Piotr Kanizjusz, błogosławieństwo zbóż, ziół i kwiatów, pobożność maryjna.

Key words: the Assumption, the Feast of the Assumption, *Munificentissimus Deus* (Pius XII's apostolic constitution), St John of Damascus, St Peter Canisius, the blessing of corn, herbs and flowers, Marian piety.